

сплати митних платежів дає можливість мінімізувати ризики недоставки товарів до митниць призначення та забезпечити сплату митних платежів і зборів у повному обсязі.

Перспективи подальших розвідок. Питання щодо вдосконалення митних процедур, особливо митного контролю за переміщенням транзитних товарів, і надалі залишаються актуальними й вимагають подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Митний Кодекс України: затверджено Законом України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Податковий Кодекс України: затверджено Законом України від 02.12.2012 №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Порядок виконання митних формальностей при здійсненні транзитних переміщень. Наказ ДМСУ від 09.10.2012 № 1066 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.customs.com.ua>.
4. Кость Бондаренко Транзитное сознание украинцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liveinternet.ru/tags/ТРАНЗИТ/>
5. Зовнішньоекономічна діяльність України в 2012 році: статистичний бюлетень // Звіти Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org.ua>.

УДК 37.01

Н.Д. Шульга

ПРОВІДНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. На основі аналізу наукових джерел розкрито проблеми, що стоять сьогодні перед національною державною політикою в галузі освіти. Окреслено провідні вектори подальшого її розвитку, які потребують не тільки теоретичного розроблення й обґрунтування, а й насамперед визначення способів їх практичної реалізації.

Ключові слова: державна освітня політика, зміст державної освітньої політики, актори державної освітньої політики, вектор державної політики в галузі освіти.

Shulga N.D. Top vectors of state educational policy of Ukraine.

Annotation. On the basis of analysis of scientific sources problems which stand today before a national public policy of education are exposed. Outlined leading vectors of its subsequent development, which need not only theoretical development and ground, and above all determination of methods of their practical realization.

Key words: a public educational policy, maintenance of public educational policy, actors of public educational policy, vector of development of public policy, is in industry of education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах сьогодення дедалі очевиднішим як на рівні окремих держав, так і на глобальному рівні усвідомлюється пріоритетне значення освіти для подальшого цивілізаційного розвитку людства. Для України, яка, з одного боку, прямує до громадянського суспільства, правової держави і ринкової економіки, а з іншого – характеризується значними диспропорціями в соціально-економічній сфері, ця проблема набуває особливої значущості. Освіта перетворюється на вагомий інструмент суспільного прогресу, запровадження оптимальних нововведень в економічній та науково-технічній сферах, зумовлюючи становлення освітньої політики як провідної складової загальної політики держави й посилюючи необхідність піднесення відповідальності держави за якість освітніх послуг, захист споживачів від неякісної освіти, агресивного консерватизму і псевдоавангардизму, надмірного безфінансового забезпечення, адміністрування, регресу освітньо-наукового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та реалізації державної освітньої політики досліджують В. Андрущенко, Л. Ващенко, В. Гальперіна, Д. Дзвінчук, В. Журавський, М. Зубрицька, В. Клепко, В. Кремень, М. Михальченко, Н. Протасова, Л. Паращенко, та ін. Узагальнюючи здобутки українських і зарубіжних учених й аналізуючи стан освітньої галузі України, В. Луговий розкриває принципи національної освітньої політики, основні напрямки реформування національної системи освіти в 1990-х роках.

У публікації С. Демошенка наголошується на важливості «сприйняття освітньої політики як загальнонаціональної, стратегічно важливої проблеми, а не просто зараховування її до сфери відомчої чи галузевої політики» [3, с.310]. За такого підходу актуалізується необхідність дослідження освітньої сфери, її концептуалізації та побудови стратегії розвитку з урахуванням щонайменше двох чинників: особливостей і закономірностей соціальної природи освіти, а також «розгляду генези, динаміки освітнього розвитку в контексті взаємодії з політичним форматом суспільного буття» [3, с.311].

На думку В. Гальперіної, освітня політика є уособленням і кінцевим результатом взаємодії існуючих соціальних сил, політичних інститутів, індивідів та інтелектуальних ресурсів як між собою, так і з навколишнім середовищем – економічною, соціальною, правовою системами, наявною політичною культурою, її різними сегментами; це поле взаємовідносин різних соціальних груп, індивідів з приводу використання владних інституцій задля реалізації своїх інтересів і потреб в одній із найважливіших сфер суспільного буття – освіті [2]. Типологізація освітньої політики в соціально-філософському, політологічному аспектах передбачає насамперед урахування характеру суспільної, політичної системи, політичного режиму, домінуючих в тому чи іншому соціумі, способів і шляхів рекрутування влади, правлячої еліти, прийняття та виконання політичних рішень тощо. Ґрунтуючись на аналізі сучасних українських реалій, В. Гальперіна доходить висновку, що сфера української освітньої політики має такі характерні ознаки:

- обмежені ресурси, їх переважно нераціональне використання, хронічний дефіцит бюджетного фінансування;
- відсутність пріоритетного статусу в суспільстві;
- повне домінування одного політичного актора – держави, низький рівень активності інших учасників освітньої політики;
- існування «тіньового сектору» (в оплаті праці, фінансуванні галузі), неформальних політичних мереж [2, с.72].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Організаційною основою державної політики в галузі освіти стала Концепція державної програми розвитку освіти на 2006-2010 рр., затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р. Головна мета Програми – підвищення якості освіти й виховання, інноваційний розвиток, адаптація до соціально орієнтованої ринкової економіки, інтеграція в європейський та світовий освітній простір, забезпечення рівного доступу до здобуття якісної освіти, вдосконалення механізму управління та фінансування, соціальний захист усіх учасників навчально-виховного процесу, прискорення розвитку вищої освіти як визначального чинника інноваційного розвитку суспільства.

25 червня 2013 року Указом Президента України прийнято Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка визначає мету, стратегічні напрямки та основні завдання, на виконання яких має бути спрямовано реалізацію державної політики у сфері освіти. Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір [8].

Важливість питань освіти постійно підкреслюється міжнародною спільнотою. Такі знані міжнародні організації, як ООН, ЮНЕСКО наголошують на визначальній ролі освіти в розвитку держави, суспільства та кожної людини. Щороку ЮНЕСКО констатує зменшення неписьменного населення на планеті, збільшення кількості охоплених навчанням, підвищення рівня якості освіти як чинників розвитку суспільства, а також таких, що дають можливість брати участь у житті суспільства. На конференції ЮНЕСКО в Женеві 25 листопада 2008 р. розглядалася доповідь «Подолання нерівності: важлива роль управління», присвячена аналізу стану реалізації Дакарських зобов'язань 2000 р. щодо освіти для всіх. Керівництво ЮНЕСКО засудило байдужість політиків і слабку внутрішню політику держав щодо виконання завдань у сфері освіти, наголосило на необхідності активізації діяльності урядів, спрямованій на збалансування можливостей в освіті, працюючи водночас з громадянським суспільством і місцевими рухами з метою проведення необхідних змін [5, с.10–23].

Отже, аналізуючи процеси, що мають місце в освітній сфері, слід констатувати, що Україна не стоїть осторонь загальносвітових тенденцій, а навпаки – формує свою освітню політику на тлі світових змін і впровадження нових стандартів, зокрема європейських.

Однак, незважаючи на підвищення статусу міжнародного законодавства, постійне вдосконалення національної законодавчої бази відповідно до норм міжнародного права, міжнародне нормативно-правове забезпечення, зокрема в галузі освіти, має лише рекомендаційний характер і не може повною мірою регулювати функціонування та розвиток систем освіти кожної країни. Саме тому питання освіти в Україні має стати предметом вироблення належної освітньої політики, чіткого окреслення її мети і визначення провідного вектору її реформування та способів ефективної його реалізації.

Формулювання цілей статті. Мета статті – окреслення проблем, що стоять сьогодні перед національною державною освітньою політикою, та визначення провідних векторів подальшого її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Визначення мети державної політики у сфері освіти є головним орієнтиром формування освітньої політики, що базується на таких важливих принципах:

- поєднання інтересів особистості, суспільства та держави у сфері освіти;
- збереження та розвиток фундаментальних здобутків у сфері освіти;
- забезпечення цілісності освіти різних рівнів, перетворення освіти в процес неперервного розвитку особистості протягом усього життя з урахуванням попередньої освіти людини та її професійного зростання;
- підвищення на всіх рівнях освітньої системи ролі держави та суспільства в управлінні системою освіти та в оцінці результатів діяльності освітніх закладів;
- збереження в системі освіти провідної ролі державних закладів поряд з підтримкою недержавних навчальних закладів;
- підтримка громадських ініціатив і суспільних інститутів у сфері освіти [6, с.7].

Друга половина ХХ – початок ХХІ століття характеризуються вагомим впливом науково-технічного прогресу на розвиток світової цивілізації, що зумовлює її суттєві трансформації. Під впливом інноваційних процесів відбувається прискорення структурних зрушень у всіх сферах виробництва, які постійно реорганізуються, утворюючи нові галузі, види діяльності, підприємства, економічна орієнтація яких змінюється від виробництва товарів до виробництва послуг. На міжнародному рівні прискорюються процеси транснаціоналізації, поглиблюється міжнародний поділ праці, формується всесвітня інноваційна сфера на базі науково-дослідної мережі, що охоплює весь світ; виникають нові професії, ускладнюється структура життя.

Характерною рисою сьогодення є також швидкість поширення інновацій, спрямованих на посилення економії ресурсів, підвищення якості продукції, збереження від забруднення навколишнього середовища. Поряд із цим поширення інновацій створює нові знання, нову інформацію. Накопичення в суспільстві нових соціальних знань впливає на темпи розвитку суспільства, спричиняючи зміну тенденцій якості та способу життя, підвищуючи вимоги до рівня освіти, культури, збільшуючи тим самим інноваційний потенціал держави. Інноваційна діяльність створює економічні передумови для:

- 1) подолання відставання країни в науково-технічному розвитку;
- 2) прискорення наступних техніко-технологічних і соціальних циклів розвитку суспільства на іншій науково-технічній базі.

Протягом років незалежності України розроблено два довгострокових стратегічних документи – Програму економічного та соціального розвитку 1999-2010 рр. («Україна-2010») та Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 рр. Однак ці стратегічні документи не трансформувалися в чіткі плани заходів. У реальності реформування української системи освіти, яке часто має вигляд спроб винайдення більш ефективних шляхів подолання наявних недоліків, триває з невеликими перервами вже близько двадцяти років, не даючи дієвого результату. Не заперечуючи позитивних зрушень, що мають місце в державній освітній політиці, не можна не зважати й на відчутні втрати, яких вона зазнала в процесі трансформаційних перетворень. Основні з них пов'язані з відсутністю чітких, виважених довгострокових стратегій, спроможних забезпечити реформаційний ефект.

Тобто продовжується практика, пов'язана з елементарним невиконанням, частковим виконанням чи навіть скасуванням прийнятих законодавчих актів. Це зумовлює необхідність розробки і дієвого запровадження процедури реалізації державної освітньої політики, яка б чітко визначала проходження всіх її етапів-складових: установлення найбільш актуальних проблем, що потребують найшвидшого розв'язання; вироблення змісту і способів їх усунення; окреслення реальних шляхів запровадження цих способів у практику; запровадження моніторингу, спрямованого на виявлення слабких місць і досягнень, внесення необхідних коректив з подальшим їх відстеженням і врегулюванням. Іншими словами, йдеться не просто про прийняття певних законодавчих чи нормативних актів, а про розроблення і чітко визначене поетапне їх запровадження на засадах зворотного зв'язку та різноспрямованої рефлексії.

Інший вектор, що потребує всебічного врахування у державній освітній політиці, стосується характерної для національної освітньої політики множинності суб'єктів її реалізації. При цьому співвідношення ролі тих чи інших суб'єктів у формуванні та провадженні освітньої політики не є сталим, воно має тенденцію до ускладнення. Але від моменту свого утворення провідним суб'єктом освітньої політики стає держава. За допомогою властивих їй методів (правових, адміністративних, економічних) вона активно включається в процес освіти нових людських генерацій. За словами С. Астраханцевої, державна освітня функція простежується протягом усього періоду існування держави. Більше того, вплив держави на освітні процеси постійно посилюється. Це зумовлене серйозним ускладненням життя суспільства і підвищенням унаслідок цього питомої ваги державної влади в механізмах суспільної регуляції. Саме держава в ході реалізації освітньої функції пов'язує між собою інтереси різних груп і спонукає їх до прояву активності з метою досягнення єдиних визначених цілей [1, с.89].

Будь-яка держава, й українська держава не є виключенням, функціонує в певному соціальному вимірі, залежить від економіки і культури суспільства, його структури, психології, матеріальних і духовних цінностей громадян, їхнього менталітету, історичної пам'яті поколінь тощо. З огляду на це процеси формування і реалізації освітньої політики на кожному етапі розвитку суспільства мають певні особливості, детерміновані співвідношенням соціально-економічних умов і суспільно-політичних відносин, яке, власне, і впливає на визначення змісту, пріоритетних цілей освітньої політики, вибір методів і засобів їх досягнення. Сукупність цілей і завдань держави, що практично реалізуються нею в освітній сфері, відображають як сутність держави, так і її соціальне призначення.

Сучасна освіта – це не просто соціальна сфера, це вкладання коштів у майбутнє країни, до якого залучаються держава і суспільство, підприємства, організації, громадяни. Зміна ставлення держави і суспільства до освіти має набути прояву в конкретних кроках: збільшення обсягів фінансової підтримки освіти, створення умов для належного використання інтелектуального потенціалу освічених людей, формування громадської думки щодо цінності освіти. Саме держава має забезпечити ресурсну привабливість освіти для вкладання коштів підприємств і громадян, модернізувати діючі в освіті організаційно-економічні механізми, що дасть змогу збільшити обсяг позабюджетних коштів в освіті, а також кардинально поліпшити використання цих коштів, спрямувавши їх безпосередньо до навчальних закладів.

Формування в Україні нової освітньої парадигми пов'язано з поняттям «освітня система» (реально існуюча сукупність чинників, спеціально створених для реалізації соціальних функцій освіти) [7]. Такі системи охоплюють багато організацій та учасників. Однак за умов недостатнього опікування з боку держави вони виявляються доволі вразливими.

Ця вразливість зумовлена:

- недостатнім фінансуванням освіти;
- браком інформації й аналізу (брак інформації про потреби, вплив і кошти не дає змоги тим, хто уповноважений ухвалювати рішення, використовувати засоби задоволення справжніх проблем населення);

- негнучким і неефективним врядуванням, що спричиняється надмірною централізацією. Керівні органи освіти не мають чітко визначених механізмів оцінювання і зворотного зв'язку, що значно знижує ефективність їхньої діяльності. Горизонтальна та вертикальна узгодженість дій перебувають на низькому рівні. Деякі організаційні підрозділи намагаються насамперед вижити, а не досягти цілей, заради яких їх було створено;

– відсутністю механізмів підзвітності урядовців тим, хто провадить курс політики, або електоратові;

– недостатнім ресурсним забезпеченням (кадри, матеріальна база, дидактичне забезпечення [4, с.134].

Висновки з даного дослідження. Подолання суперечностей, що існують між державою та суспільством у провадженні освітньої політики, можливе, на нашу думку, лише за умови радикальної зміни освітніх практик, зміни суб'єкта освітнього процесу. Звідси одним із векторів подальшого розвитку державної освітньої політики України має бути забезпечення процедури реалізації державної освітньої політики, яка б чітко визначала проходження всіх її етапів-складових, що підтримуються як відповідною нормативно правовою базою, так і реальними механізмами дієвого поетапного їх запровадження на засадах зворотного зв'язку та різноспрямованої рефлексії.

Інший важливий вектор розвитку національної державної освітньої політики бачиться в подоланні монособ'єктності (тобто такої ситуації, за якою лише один соціальний актор – у нашому випадку держава – є суб'єктом визначення духовних передумов освітньої політики й формування стратегій розвитку суспільства загалом та освіти зокрема) і становлення полісуб'єктності освітньої політики, що передбачає відкритість освіти як державно-суспільної системи; перехід від патерналістської моделі до моделі взаємної відповідальності у сфері освіти, посилення ролі всіх суб'єктів освітньої політики та їхньої взаємодії.

Перспективи подальших розвідок. Перспективами подальших досліджень видаються питання взаємозв'язку державної політики у сфері освіти та соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Астраханцева С. В. Социально-педагогические подходы к научному анализу системы дополнительного образования детей / С. В. Астраханцева // Вестник Московского гос. ун-та культуры и искусств. – 2008. – № 5. – С.88–92.
2. Гальперіна В. О. Деякі питання дослідження державної освітньої політики / В. О. Гальперіна // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. – Київ, 2002. – №4(6). – С. 70–75
3. Демощенко С. Соціальний інститут освіти як об'єкт політичних відносин / С. Демощенко // Філософія освіти. – №2 (4). – 2006. – С. 164–176.
4. Крижко В. В. Аксиологчний потенціал державного управління освітою: навч. посібник / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К.: Освіта України, 2005. – 224 с.
5. Куклин В. Ж. Системные аспекты образовательной политики и управление образованием / В. Ж. Куклин, С. А. Беляков // Университетское управление. – 2010. – №326. – С.10–23.
6. Лук'янов В. Нововведення в освітній сфері : сучасний стан і проблеми / В. Лук'янов // Голос України. – 2009. – 20 серп.
7. Шевченко Т. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах / Т. Шевченко. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 512 с.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.